

Otkriće srednjovjekovne arhitektonske plastike u Visokom, Malom Kalniku i Gornjoj Rijeci

VLADIMIR PALOŠIKA

Alberta Štrige 11
HR – 48 260 Križevci
v.palosika@gmail.com

Prethodno priopćenje
Preliminary communication

Primljeno/Received: 23.06.2016.
Prihvaćeno/Accepted: 8.08.2016.

Kalničko prigorje u srednjem je vijeku bilo umreženo zvoncima-kulama u Kalniku, Svetom Petru Orehovcu, Gornjoj Rijeci i Visokom te utvrdama izgrađenim na nepristupačnim, strmim liticama Velikoga i Maloga Kalnika te Čanjeva. Dok su se crkve sa zvoncima-kulama (često pregrađene u doba baroka) održale do naših dana, utvrde su davno napuštene i prepuštene zubu vremena. U jednim i drugim ostali su ugrađeni rijetki primjerci arhitektonske plastike. Autor iznosi dosad nepoznate i neobjavljene primjerke koje je otkrio, uspoređujući ih s onima objavljenima. Neki primjerci potiču potrebu detaljnih istraživanja jer pokazuju sličnosti (sva visočka lica međusobno, Visoko - Rudina, Mali Kalnik - Visoko, Gornja Rijeka - Križovljan), a neki nam potvrđuju pretpostavke o kvalitetnoj građevnoj djelatnosti na kraju 15. i početkom 16. stoljeća (Mali Kalnik).

Ključne riječi: srednji vijek, arhitektonska plastika, doprozornik, zvonik-kula, Visoko, Mali Kalnik, Veliki Kalnik, Gornja Rijeka

Uvod

Kalničko prigorje u srednjem je vijeku bilo umreženo župnim crkvama sa zvoncima-kulama, od kojih su oni u Visokom, Gornjoj Rijeci, Sv. Petru Orehovcu i Kalniku slični, kao da su djelo istog graditelja. Zvonici-kule služili su često kao promatračnice s kojih se moglo pratiti što se događa u okolici te se na vrijeme pripremiti za obranu i skloniti od opasnosti neprijateljskog napada.¹ Tu su i obrambene građevine, kašteli ili burgovi, tvrđi gradovi na nepristupačnim strmim liticama, poput Velikog i Malog Kalnika te Čanjeva. Oni su služili ne samo za obranu već i za stanovanje, osobito u nesigurnim vremenima osmanlijske opasnosti.

Visoko

Župa Visoko u sačuvanim se ispravama prvi put spominje 1343. godine. Župna crkva sv. Trojstva izgrađena je na utvrđenom položaju. Ima romanički oblik

lađe i detalje (romanički prozor na južnom zidu lađe). U južnom zidu svetišta ugrađeno je kružište gotičkog prozora. Crkva ima vrijedni barokni inventar (osobito glavni oltar) i rokoko propovjedaonicu te crkveno posuđe.² Na zapadnom pročelju barokni je portal s kipovima sv. Petra i Pavla. Na južnom zidu lađe otkriven je gotički prozor. Poligonalno svetište poduprto je gotičkim stupnjevanim potpornjacima. S istočne strane slijepa je gotička bifora. Kružište je ukrašeno motivom ribljeg mjehura i rozetom s četiri lista. Kasnogotički masivni četverokatni zvonik-kula, građen je kamenom s ugaonim klesancima. Na svakom katu uski su otvori-strijelnice s kamenim okvirima. Najviši kat rastvoren je biforama (s istočne, zapadne i južne strane, dok je sa sjeverne strane jednostavni otvor) bez razdjelnog stupca (neke su ukrašene kružištem i klesanom palmetom). Zvonik je pokriven poligonalnom kamenom kapom na čijem je vrhu malteški križ s godinom: 1915. U visini trećega kata s vanjske strane zvonika uzi-dana su četiri grba *nepoznatih obitelji*.³ Iznosim zapažanje

1 Sena Sekulić Gvozdanović, *Crkve-tvrđave u Hrvatskoj*, Zagreb: Školska knjiga, 1994.

2 *Enciklopedija likovnih umjetnosti*, sv. IV., natuknica *Visoko*, Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1964., str. 535.

3 Lelja Dobronić, *Kalnički plemenitaši*, Zagreb: Matica hrvatska Križevci, 1998., str. 49.; isto i *Enciklopedija likovnih umjetnosti*, sv. IV., natuknica *Visoko*, str. 535.

Sl. 1 Visoko, grb na zvoniku-kuli župne crkve (detalj) (foto: V. Palošika)

Fig. 1 Visoko, coat of arms on the parish church fortified bell-tower (detail) (photo: V. Palošika)

Sl. 2 Rudina, romanička konzola iz benediktinske opatije (odljev) (foto: V. Palošika)

Fig. 2 Rudina, Romanesque console from a Benedictine abbey (casting) (photo: V. Palošika)

Sl. 3 Visoko, zvonik-kula, arhitektonska plastika u unutrašnjosti (odljev) (foto: V. Palošika)

Fig. 3 Visoko, fortified bell-tower, interior architectural decoration (casting) (photo: V. Palošika)

po kojem me grb uz jugozapadni rub zvonika s prikazom ruke koja drži sablju, podsjeća na grb Koritića/Koretića od Mrazovca.⁴ Na suprotnom jugoistočnom rubu zvonika, nalazi se grb s reljefno isklesanim ljudskim licem (drugi zdesna), bademastih očiju, tubastog nosa i zrakastim potezima brade. Lik je nedostupan za promatranje izbliza, no doima se da je slične zaobljene forme i izraza lica kao i lik brkatog muškarca na konzoli s glasovite, ali udaljene požeške benediktinske Rudine (sl. 1–2).

Bilo bi vrijedno istražiti je li moguća takova slučajnost ili je ta „sličnost“ djelo istih ruku ili iste radionice. Ništa od svega toga ne bi smjelo smetati promatraču ili umanjiti njegovu radost te vizualni i intelektualni užitak. To je, vjerujem, upravo tako. Uz rudinske su se skulpture vezivale različite teorije o provincijskoj, perifernoj i graničnoj naravi umjetnosti na tlu Hrvatske; pokatkad su doživljavane kao „rustične, ali i izražajne“, „naivne, ali i izvorne“ i sl. Bilo kako bilo, činjenica je da plijene pažnju i zanimanje šire javnosti, što se pokazalo i u ozračju zagrebačke izložbe 2007. Takozvani „obični čovjek“ prepoznaje da se radi o nečem neobičnom, izuzetnom i vrijednom, o nečem što govori, komunicira. Privlači, pobuđuje maštu. Naslućuje se nešto veliko, bitno. Ono je u izvanrednoj dosljednosti, sustavnosti rudinskog stila, načina kako umjetnici izražavaju svoje temeljne umjetničke osjećaje prostora, plohe, crte, sjene. Variranje kanona ne dovodi do zamuckivanja, do gubitka jasnoće rudinskog dijalekta romaničkog stila. Rudinska se lica urezuju u pamćenje i nije ih lako zaboraviti. Bilo

bi lijepo kada bi našli još desetke glava. Zacijelo neke ćemo i naći...⁵

Fascinantno je kako se u visočkom reljefu zrcali rudinsko lice! Jesmo li pronašli još jednu glavu ili samo njezin pandan?

U unutrašnjosti zvonika ispod kape tri su zvona (iz 1696. zapis na batu, 1797. i 1817.).⁶ Na najvišem katu unutrašnjosti zvonika s južne strane, iznad stubišta, primijetio sam zaobljeni kamen tamno-crveno-smeđe boje, veličine 15x13 cm s prikazom ljudskog lica,⁷ nakrivljenih usta i koso položenih okruglih očiju, koje ostavljaju dojam kao da su nastale otiskom jagodice prsta u svježem tijestu (sl. 3).

Ovaj lik po svojoj formi i dimenzijama nalikuje onom reljefno isklesanom prethodno opisanom (s vanjske strane zvonika, usp. sl. 1).⁸ Vladimir P. Goss ovu skulpturu iz unutrašnjosti zvonika stavlja u širi kontekst s rudinskim likovima i konzolama katedrale u Pečuhu te romaničkim reljefima sepulkralaca u Glogovnici definirajući je kao prapovijesnu (Kelti?).⁹ Kada smo radili na uzimanju

4 Dobronić, *Kalnički plemenitaši*, str. 30.

5 Vladimir P. Goss, *Rudina, sva lica*, Split: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, 2010., str. 29.

6 *Enciklopedija likovnih umjetnosti*, sv. IV., natuknica *Visoko*, str. 535.

7 Skulpturu sam otkrio i snimio 21. srpnja 1996. prigodom razgledanja zvonika.

8 Dana 1. travnja 2006., prigodom obilaska nekih lokaliteta podno Kalnika s prof. dr. V. P. Gossom i prof. Vjekoslavom Jukićem, skrenuo sam pozornost na tu skulpturu.

9 Vladimir Peter Goss, A Note on Some Pre-Roman Sources of Medieval Art in Pannonia, *Rad 33/2009 (7-16)* Zagreb, 2009., str. 7-16.

Sl. 4 Visoko, unutrašnjost zvonika, arhitektonska plastika
(foto: V. Palošika)

Fig. 4 Visoko, bell-tower interior, architectural decoration
(photo: V. Palošika)

Sl. 5 Mali Kalnik, arhitektonska plastika
(foto: V. Palošika)

Fig. 5 Mali Kalnik, architectural decoration
(photo: V. Palošika)

otiska ove skulpture, uvjerali smo se da nije jedina uzidana u unutrašnjosti zvonika. Visoko na južnoj strani zvonika pronađena je još jedna vodoravno uzidana skulptura, dosad neobjavljena (sl. 4).¹⁰ Skulptura je pravokutnog oblika duljine oko 20 cm, širine oko 10 cm. Prikazuje ljudsko lice dubokih očnih šupljina, nosom tek diskretno naznačenim, otvorenih usta. Lik se doima groteskno kao i prethodno opisani. Ispod kape, zvonik je tek djelomično ožbukane, dok su ostale površine unutrašnjosti neožbukane pa je pažljivim promatranjem moguće primijetiti i one skulpture koje su dosad bile nezapažene.

Mali Kalnik

Posjed se spominje prvi puta 1240., a utvrda 1334. godine. Kroz povijest izmijenili su se brojni vlasnici od kojih neki nikada nisu ni ušli u burg. Mali Kalnik je kao posjed oko 1240. godine u rukama nekog Maladurića,¹¹ a ubrzo ga posjeduje Dionizije od plemena Tūrje, ban i herceg slavonski. Godine 1248. spore se zbog zemlje *Minor*

Kemlek Jakša, sin Jakobov, Ivan, sin Čakanov, Preuse... sa županom Nikolom i Abramom.¹² Ova su dvojica sinovi moravečkog župana Nikole te su bili među bogatijim posjednicima ovoga kraja. Mali Kalnik zatim je u vlasti zagrebačkog biskupa Augustina Kažotića. Biskup Kažotić nije dugo držao Mali Kalnik. *Castrum Minor Kemlek* prvi put se spominje 1334. godine kada je u rukama plemića Grgura. Kaštelan je tada magister Samson, župan iz Moravča.¹³ Uskoro opet dolazi do promjene vlasništva. Sljedeći je Nikola Szechy, hrvatsko-slavonsko-dalmatinski ban. Nije poznato koliko je on dugo držao kastrum Mali Kalnik. Krajem 14. stoljeća, u doba dok je kralj Žigmund bio u ratu s Osmanlijama, Malim Kalnikom upravlja bosanski ban Vuk Vucić preko svoga kaštelana Dragoša.¹⁴ Kada se kralj vratio iz neuspješne vojne s Osmanlijama, uzima oba Kalnika te ih daje Barbari Celjskoj, *crnoj kraljici*, nakon što se njome oženio 1405. godine.¹⁵ Čini se da joj je njezin kaštelan Neuhäusel bio ljubimac, ali bio je i nasilnik prema okolnim domaćim plemićima. Godine 1429. kralj Žigmund je prodao Veliki Kalnik, a vjerojatno i Mali Kalnik, zagrebačkom biskupu Ivanu Albenu, koji je bio rođak kraljice Barbare. Nakon

10 Bilo je to 6. svibnja 2014. Zahvaljujem kiparu, restauratoru i konzervatoru, prof. Josipu Fluksiju, koji mi je skrenuo pozornost na skulpturu.

11 Josip Buturac, *Povijest Gornje Rijeke i okolice*, Čakovec: Zrinski, 1979., str. 21.

12 Isto, str. 22.

13 Isto, str. 22.

14 Isto, str. 23.

15 Isto, str. 23.

smrti Ivana Albena 1433. godine, neko vrijeme Malim Kalnikom upravlja ban Ivan Talovac preko svoga kaštelana Petra Horvata.¹⁶ Novi kralj Albert daje Kalnik srpskom despotu Vuku Brankoviću, ali Ugarski sabor to ne priznaje jer smatra da ga treba vratiti zagrebačkom biskupu. Tada je to bio Benedikt de Zolio (1440.-1453.). Vlasništvo teče paralelno jer slavonski ban Ulrik Celjski, koji je oženio Katarinu, kćer srpskog despota Đurđa Brankovića, njoj daje Kalnik.¹⁷ Kralj Matija Korvin je 1470. godine Veliki i Mali Kalnik poklonio sinu hercega Stjepana Vukčića Kosače – Vladislavu, bratu bosanske kraljice Katarine. Mali Kalnik je poslije toga dulje vrijeme ostao u Vladislavovim rukama te njegova sina Petra i unuka Nikole. Kada 1533./1534. godine izumire ova loza obitelji Kosača, izmjenjuje se nekoliko vlasnika do obitelji Gezthy. Ovi ga svojim ženidbenim vezama prepustaju Orehoczyjima, koji ga konačno preokupljaju 1599. godine te drže sve do 1730. godine.¹⁸ Nakon 1663. godine Orehoczyji grade novi dvor u Gornjoj Rijeci i napuštaju Mali Kalnik.

Smješten na izduljenom grebenu sjeveroistočno od Gornje Rijeke, Mali Kalnik dugo je bio sigurno boravište, odijeljen od vanjskog svijeta. Moglo mu se prići samo s južne strane. Najstariji romanički dio na povišenom položaju iznad ulazne kule, vidi se i danas u ostacima zida s početka 14. stoljeća (sl. 7). S jugoistočne strane vidljivo je nekoliko ugaonih klesanaca. Dogradnje i pregradnje na Malom Kalniku događale su se *početkom XV. stoljeća kada je gradnju ulazne kule i spoja na starije jezgro vjerojatno pratila i gradnja novog palasa uz južnu zidinu jezgre. Tadašnji vlasnik, kraljica Barbara rođena Celjska, supruga ugarsko-hrvatskog kralja Žigmunda očito je bila takva položaja i mogućnosti, da se nije zadovoljila starijim burgom romaničkih obilježja, vjerojatno nedovoljno prostranim i s niskim standardom života. U to se doba u srednjoj Europi događaju značajne promjene u strukturi i standardu života, zanemaruju se obrambene značajke burgova u korist onih koji nose viši standard življenja. To je doba kada Nikola IV. Krčki podiže novi burg u Brinju na primjeru nekih čeških burgova, gdje se daleko više pažnje polagalo na ugodan život, a manje na obranu. No, Češka toga doba krajem XIV. i početkom XV. stoljeća predvodi i u ratnoj gradnji, prilagođavajući se novim oružjima, odnosno vatrenu oružju, pa je i nova ulazna kula dio tih iskustava. (...) To je doba kad se raspuštaju parlorske radionice uz katedralu sv. Vita i drugdje u Pragu i Češkoj, a majstori se razilaze diljem Europe. Tragove njihova djelovanja nalazimo na mnogo mjesta i u nas, pa*

Sl. 6 Mali Kalnik, snimak arhitektonske plastike (foto: V. Palošika)
Fig. 6 Mali Kalnik, architectural decoration (photo: V. Palošika)

Fig. 7 Mali Kalnik, strma litica s povišenim platoom i ostacima romaničke utvrde (foto: V. Palošika)
Fig. 7 Mali Kalnik, steep cliff with an elevated plateau and remnants of the Romanesque fort (photo: V. Palošika)

je sva vjerojatnost da su dospjeli i do Malog, ali i Velikog Kalnika.¹⁹ Koso pojačanje prilaza ulazne kule, renesansni je način gradnje kula, što je i danas vidljivo na Malome Kalniku. Tu građevnu djelatnost možemo pripisati rođacima bosanskog kralja Vladislava Vukčića Kosače koji su ovdje bili poslije 1470. do 1533. godine. Pretpostavke da se na burgu Malome Kalniku u 15. i 16. stoljeću razvila kvalitetna građevna djelatnost, uglavnom su do sada

¹⁶ Isto, str. 24.

¹⁷ Isto, str. 25.

¹⁸ Isto, str. 26., 27.

¹⁹ Zorislav Horvat, Neki novi pogledi na burg Mali Kalnik, *Cris*, 6/1, Križevci, 2004., str.19-26, na str. 23.

Fig. 8 Pogled na Mali i Veliki Kalnik s jugozapadne strane (foto: V. Palošika)
 Fig. 8 Mali Kalnik and Veliki Kalnik from the south-west side (photo: V. Palošika)

temeljene na starim fotografijama s početka 20. stoljeća te analizi crteža Gjüre Szabe.²⁰

Otkrićem gotičkog (vjerojatno) doprozornika u ruševinama burga Maloga Kalnika, te su pretpostavke potvrđene.²¹ Ova neobjavljena arhitektonska plastika visine 40 cm, razlomljena u dva dijela podjednake veličine oko 20 cm, promjera je 15x15 cm, začudo, vrlo je dobro očuvan primjerak. Ulomak se sastoji od pravokutnoga dijela s oštrim užljebinama te s po dvije u presjeku laticaste profilacije s uskim uzdužno položenim žlijebom i konveksnim užljebinama sa svake strane, koje završavaju hrptom širine dva centimetra. Kamen je žućkaste boje, šupljikav i trusan (sl. 6).

Mali Kalnik narod naziva i *Pusta Barbara*. Vjerojatno je u podgrađu bila kapela sv. Barbare. *Kapela svete Barbare nalazila se u XVII. i XVIII. stoljeću na lijepom brežuljku ispod ruševina staroga grada-tvrđe Maloga Kalnika. U blizini kapele prostiralo se selo Deklešanec s 27 kuća. Ta je kapela vjerojatno bila dvorska kapela*

gospoštije Mali Kalnik ili Gornja Rijeka, a sagrađena je u ono vrijeme kad se sjedište gospoštije nalazilo u gradu-tvrđi Malom Kalniku. Kad je sjedište gospoštije preneseno u naselje Gornju Rijeku, kapela je izgubila svoju prvotnu svrhu, ali se ipak održala jer je ovdašnji narod posebno štovao svetu Barbaru. I gospoštija Gornja Rijeka smatrala je neko vrijeme tu kapelu svojom, te se brinula za njezino održavanje. Kapela svete Barbare spominje se u kanonskoj vizitaciji g. 1704. Za nju se kaže da je sva zidana, presvođena, dobro pokrivena. Ima dva prozora, pod od nabijene zemlje, vrata sa zapadne strane. Ispred kapele podignut je drveni atrij, a nad njim zvono. Za samu se kapelu ističe da je u novije vrijeme građena („noviter erecta“). Postoji mišljenje da to treba shvatiti kao obnovu stare gotičke („sub fornice“) kapele koju su Turci oštetili, a vjernici je obnovili poslije sklopljenoga karlovačkog mira s Turcima (1699). Za kan. vizitacije 1707. spominje se u kapeli oltar djelomično zidan, djelomično od drva koje nije bojadisano. G. 1720. kapela ima dva oltara: jedan je u unutrašnjosti kapele, a drugi je u zidanom atriju koji nema ni poda ni stropa. Na ovom drugom oltaru služi se misa prigodom velikih svečanosti da bi joj mnoštvo naroda moglo prisustvovati.

20 Horvat, Neki novi pogledi na burg Mali Kalnik, str. 20.

21 Krajem 80-ih godina prošloga stoljeća.

Sl. 9 Tvrđava Queribus, prvi spomen 1020. g.*
Fig. 9 Chateau De Queribus, first mentioned in 1020

Misa se u kapeli služi pet puta godišnje. Oltar u samoj kapeli je lijepo ukrašen, bojadisan i djelomično pozlaćen. Slika svete Barbare nalazi se na platnu. Kapela posjeduje jedan kalež. Ostale stvari za misu donose se ovamo iz kapele gospoštijškoga dvora u Gornjoj Rijeci jer gospoštija smatra kapelu svete Barbare svojom. Na blagdan svete Barbare gospoštija poslije mise daje svećeniku ručak. G. 1754. kapela svete Barbare popločena je kamenim pločama. Ima drveni tornjić sa zvonom, srebrni se kalež čuva kod župnika. U kan. vizitaciji g. 1769. ne spominje se više kapela svete Barbare, nego kip svete Barbare postavljen kraj ceste (1777.?). Vjerojatno je da je gospoštija Gornja Rijeka dala kapelu „kao svoju“ srušiti smatrajući je za sebe suvišnom jer je u svom dvoru imala drugu svoju kapelu.²²

Ovaj grad opisan je kao trogloditski grad sljubljen s pećinom na ostrici neobično uskog i oštrog hrpta.²³ Masiv Maloga Kalnika doista podsjeća na južnofrancuski masiv Sainte-Baume u malome, gdje se prema predaji povukla u osamu sv. Marija Magdalena. Vrijedno je ovdje navesti pejzažno-kulturološku analogiju s brdom Titan, utvrđenom jezgrom drevne Republike San Marino. Uz to, velika je sličnost Maloga Kalnika s lancem vapnenastih hridina u Languedocu između rijeke Aude i Pirineja, posebno u zemljopisnom i geološkom smislu, a također po pitanju arhitekture i teritorijalne organizacije. Manja naselja pod strmim obroncima s trogloditskim gradovima „pet sestara Carcassonnea“: Thermes, Peyrepertouse, Puylaurens, Queribus (tvrđava katarske hereze) i Aguilar,

od kojih dva posljednja najviše sliče Malom i Velikom Kalniku (usp. sl. 8 i 9).

Na trogloditski grad asocira i otkrivena kamena plastika uzidana u zapadni zid ruševine ulazne kule Maloga Kalnika, oko pola metra iznad tla. Ova neobjavljena skulptura duljine 44 cm i širine 22 cm, uzidana je vodoravno. Oči su diskretno naznačene plitkim udubljenjima, lice je suženo u predjelu brade, a usta širine oko 4 cm, širom otvorena (sl. 5). Skulptura mi se čini vrlo sličnom onoj visoko uzidanoj unutar zvonika-kule u obližnjem Visokom, oko deset kilometara zapadno (usp. sl. 4). Lik se doima groteskno. Ovo nam umjetničko djelo davnih prastanovnika Maloga Kalnika svjedoči o dugom povijesnom kontinuitetu čovjekove nazočnosti i stvaralaštva na ovim našim sjevernohrvatskim prostorima.²⁴

Gornja Rijeka

Župa Uznesenja Marijina spominje se 1334. godine, ali već i 1318. i 1322. godine. Crkva je višestruko pregrađivana, s vanjske strane stručno obnovljena 2015. godine. Tada su otkriveni gotički prozori s kamenim doprozornicima na južnom zidu lađe te na istočnom pročelju. Građevinom dominira kasnogotički zvonik-kula uz zapadno pročelje crkve. Zvonik je građen od kamena s klesancima na uglovima. Najviši kat rastvoren je sa zapadne i južne strane biforama, a s istočne strane pravokutnim otvorom s kamenim doprozornikom. Zvonik je pokriven piramidalnom kapom. Sa zapadne strane gotički je dovratnik, a na južnoj strani zvonika naknadno je uzidan (nekoć bio ugrađen na obližnjem dvorcu), vrlo kvalitetno klesani grb obitelji Zichy-Erdödy. Pri dnu zvonika s južne strane ugrađena je reljefno klesana kamena skulptura s prikazom ljudske glave (sl. 10).²⁵

Ova neobjavljena skulptura visine oko 35 cm, širine oko 15 cm, blago naznačenih očiju nosa i usta, kruškolikog je oblika. Skulptura po formi donekle slični likovima sa zapadnog pročelja crkve sv. Križa u Križovljanu kraj Ludbrega (sl. 11).²⁶

Prepuštam ove indicije budućim istraživačima jer je *južna padina Kalnika potencijalno najveći hrvatski arheološki muzej sub divo*.²⁷

22 Buturac, *Povijest Gornje Rijeke i okolice*, str. 80-81.

23 Vladimir Peter Goss, *Registar položaja i spomenika ranije srednjovjekovne umjetnosti u međurječju Save i Drave*, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2012., str. 89.

24 Fotografija preuzeta s https://de.wikipedia.org/wiki/Burg_Qu%C3%A9ribus (pristupljeno 19. 7. 2016.).

25 Hvala prof. Josipu Fluksiju koji mi je na tu skulpturu skrenuo pozornost prilikom razgledanja zvonika.

26 O križovljanskom kamenu vidi: Vladimir P. Goss, *Četiri stoljeća europske umjetnosti 800. – 1200., Pogled s jugoistoka*, Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2010., str. 202-203.

27 V. P. Goss u pisanom obraćanju na promociji knjige *Glogovnica u Križevcima* 9. ožujka 2010.

Sl. 10 Gornja Rijeka, zvonik-kula župne crkve, arhitektonska plastika
(foto: V. Palošika)

Fig. 10 Gornja Rijeka, bell-tower of the parish church, architectural decoration (photo: V. Palošika)

Sl. 11 Križovljan, crkva sv. Križa, zapadno pročelje, reljef (detalj)
(foto: V. Palošika)

Fig. 11 Križovljan, Church of the Holy Cross, western facade, relief (detail) (photo: V. Palošika)

Zahvale

Zahvaljujem prof. dr. sc. V. P. Gossu na poticajnim obilascima potkalničkoga kraja, župniku u Visokom g. Ivanu Šestaku na susretljivosti, dr. sc. Doris Baričević na dugogodišnjoj suradnji i korisnim savjetima, Stjepanu Kosu na vodstvu pri prvim pohodima Malomu Kalniku ranih osamdesetih godina prošloga stoljeća te Vjekoslavu Hansu i Jerku Barišiću na zajedničkim pohodima Malomu Kalniku i drugim spomenicima kulture našega kraja i šire.

Summary

The Discovery of Medieval Architectural Decoration in Visoko, Mali Kalnik and Gornja Rijeka

Keywords: Middle Ages, architectural decoration, window frame, fortified bell-tower, Visoko, Mali Kalnik, Veliki Kalnik, Gornja Rijeka

In medieval times Kalnik Prigorje boasted a network of fortified bell-towers in Kalnik, Sveti Petar Orehovec, Gornja Rijeka and Visoko, as well as forts built on the inaccessible and steep cliffs of Veliki Kalnik, Mali Kalnik and Čanjevo. While the churches with fortified bell-towers (often remodeled during the Baroque period) have withstood the test of time, the dilapidated forts have long been abandoned. Rare architectural decoration has been preserved in the churches, as well as the forts. The author presents previously unknown and unpublished specimens, which he discovered by comparing them to the published ones. Some specimens require detailed research because of their similarity (all faces from Visoko, Visoko–Rudina, Mali Kalnik–Visoko, Gornja Rijeka–Križovljan), while some corroborate the presumptions about the quality of construction activities at the end of the 15th and the beginning of the 16th century (Mali Kalnik).